

De Millingerwaard als state-of-the-art begraasd natuurgebied

Discussiedag over begrazing & planning

— Ido Borkent

Eind mei organiseerde de stichting ARK een themadag met als onderwerp de ecologische resultaten van natuurontwikkeling in de rivieruiterwaarden. Deelnemers waren een vijftigtal mensen, afkomstig van ARK zelf, een groep beheerders van Staatsbosbeheer en nog enkele andere belangstellenden. Begrazing is een breed onderwerp waarover een aardige boom op te zetten valt. Zeker als je als organisatie een aantal concrete deelvragen stelt (hoe gaat het met de kieming van ooibos, verruigt het Millingerduin niet te sterk, verloopt het begrazingsbeheer naar wens, werpt de uitrastering van het Colenbrandersbos zijn vruchten af, waarom heeft de flora zoveel gewicht in de beheersdoelstelling, en in hoeverre telt de fauna mee?) en daarnaast ook nog vier uitstekende inleiders vraagt een bepaald aspect van dit thema te belichten. En wanneer spreek je nu van succes?

Johan Bekhuis is namens ARK organisator van deze dag. Doen zij dat vaker? Bekhuis: “Ja, ongeveer vier keer per jaar. We kiezen vaak gewoon een actualiteit. Nu hebben we het wat breder getrokken, en samenwerking gezocht met onze partner Staatsbosbeheer.” Er worden vandaag wel enkele kritische noten gekraakt over begrazing. Bekhuis: “Dat is natuurlijk prima. Er is bij iedereen een verwachtingspatroon. Maar grazers zijn geen radiografisch bestuurbare beesten. Je kan er dus geen heel strak natuurdoeltype mee maken. Als we 15 jaar geleden een plan hadden gemaakt voor de

► ARK-medewerker Johan Bekhuis (geheel links op de foto), die de themadag en de excursie leidde, geeft op het Millingerduin uitleg over de situatie.

Millingerwaard, was daarvan zeker de helft niet uitgekomen. Maar we hebben dus wél in die periode veel fantastische verrassingen gehad.”

Martijn Antheunisse (Universiteit Utrecht) vertelde als eerste inleider over de stikstofdynamiek in uiterwaardbodems en de beperkingen voor bepaalde natuurdoeltypen. Hij gaf in wezen een korte samenvatting van zijn in januari verdedigd proefschrift, waarin hij zes rivieren in Nederland en Polen heeft onderzocht op vooral de mineralenhuishouding en de bodembacteriële werking. Eén van zijn conclusies is dat in gestoorde, vochtige rivieruiterwaarden, met name als die een landbouwachtergrond hebben, conventionele beheermethoden zoals hooien of begrazen niet voldoende zijn om een soortenrijke vegetatie te herstellen - op biotoopniveau. Afgraven is dan een optie. Maar het blijft maatwerk, dus altijd zelf afwegen. Antheunisse: “Een direct onderzoek aan de fauna hebben we niet gedaan. Dat kost zeer veel tijd en geld, en was dus niet haalbaar. Wel durf ik te zeggen dat fauna in het algemeen (vogels, zoogdieren, maar ook insectengroepen) meer baat heeft bij soortenrijke vegetaties dan bij door stikstof bepaalde ruigten.”

Douwe Joustra (Staatsbosbeheer regio Oost) verklaart de doelstellingen van hun beheer in de rivieruiterwaarden: doeltypenbenadering of ruimte voor natuurlijke processen? In een af en toe wat ongewild hilarische bijdrage ging Joustra nogal droogjes vooral in op theorie en (Europese) regelgeving, en het spanningsveld

foto's Ido Borkent

met de ontwikkelingen die zich daadwerkelijk buiten afspeelen. Kern van zijn boodschap was eigenlijk dat we ons maar niet te veel zorgen moesten maken over die regelgeving van met name de Habitatrichtlijn. Het biedt tenslotte een stevige juridische basis aan de natuurbescherming, en achteraf kan wellicht ook nog wel iets worden rechtgebreed. Doeltypen en instandhoudingsdoelen kunnen immers aangepast worden, mits adequaat gemotiveerd. Er kan dus altijd wel een oplossing gevonden worden voor de kwartelkoning (om maar wat te noemen).

Bart Beekers (ARK) toont tussenresultaten van de kieming van het hardhoutooibos vooral op voormalige akkers in de Millingerwaard, de Klompenwaard en de Groenlanden. In de distelfase kiemen struiken, met name meidoorn en vlier, in de beschutting van de dichte vegetatie. Op plaatsen gaat het om ruim 3000 stuks/hectare, in veel verschillende soorten overigens. Inmiddels verschuift het aspect via brandnetels naar dauwbraam en komt ook eik op. Wellicht een eenzijdige vegetatie; soortenarmer dan stroomdalgrasland, maar in de toe-

komt zeker van groot belang voor de fauna. Blij met het bos van de toekomst of bedroefd om de teloorgang van stroomdalgraslanden? “Nu, dat moet natuurlijk nog maar blijken. In wezen kijken we nu naar de kiemfase van het respectabele Colenbrandersbos, het hardhoutoobos in de Millingerwaard.” Vooral is hij ook blij met het feit dat ondanks (of dankzij?) begrazing en onder dynamische omstandigheden bosontwikkeling plaats vindt. In ieder geval zal de intensieve monitoring door ARK worden voorgezet.

Arnold van Vliet (WUR, de Natuurkalender) bespiegelt op de verschuivingen in de natuur door klimaatverandering. Is onze natuurbescherming wel klimaatproof? In met veel feiten en overzichten geardeerd betoog wordt heel duidelijk dat er wel degelijk verschuivingen zijn waar te nemen met betrekking tot verschijnen en verdwijnen van soorten. Wat doe we eigenlijk met deze kennis? Van Vliet: “Tot nu toe weinig. We zijn bezig deze kennis over te brengen bij beleidsmakers maar daar gebeurt nog nauwelijks iets. Verantwoordelijkheden zijn niet helder. Wij kunnen niet veel anders

doen dan tastbaar maken. Maar wellicht is het een nieuw thema voor bijvoorbeeld het OBN-programma.”

Terug nog even naar de problematiek voor de terreinbeheerder en de beheersplanner. Een welhaast filosofische vraag lag ter tafel: Is iets succesvol als lukt wat je wilde en hebt beschreven? Of is het succesvol als er wat anders gebeurt, ook al heb je dat niet voorzien? Of is het succesvol als alleen al het ‘proces’ verloopt? Een welke rol geven we de grazers hierin? Hierop kwamen zeer veel beargumenteerde antwoorden, zodat er een goede discussie werd gevoerd, zeker ook in het veld. Precies snappen wat er gebeurt, goed waarnemen en je kennis daarmee verrijken, dat was de boodschap waarmee we uiteindelijk naar huis werden gestuurd. Voor Wouter Helmer (Stichting ARK) blijft overigens begrazing het dogma bij de ontwikkelingen van natuur en zeker hier langs de rivier. Sterker nog; eigenlijk hoort daar predatie ook nog bij. “Alleen op die manier blijkt overbegrazing niet echt meer op te treden. De beesten krijgen dan domweg de tijd niet meer ergens rond te hangen”, aldus Helmer.

▲ Op een enkele plaats moest onlangs primair wilgenbos wijken om rivier-technische redenen. Het bos stond op een plaats waar geulen gepland zijn. De wilgen zorgden voor een extra waterstandsverhogend effect van enkele centimeters. Straks worden hier dus geulen gegraven met daarlangs ruimte voor nieuw bos; nu nog vrij spel voor de grazers in ieder geval.